

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

УДК 37.014.53

CURRENT ISSUES IN THE THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN MODERN CONDITIONS

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Марина Роганова

доктор педагогічних наук, професор
E-mail: marinavik@ukr.net
ORCID 0000-0003-3616-2282
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Україна

Marina Roganova

D.Sc. in Pedagogy, Professor,
E-mail: marinavik@ukr.net
ORCID 0000-0003-3616-2282
Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy” of Kharkiv Regional Council, Ukraine

Людмила Прутляк

кандидат педагогічних наук, доцент
E-mail: genamoryaka@gmail.com
ORCID 0000-0003-2031-152X
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Україна

Ludmila Pritulak

Ph. Din Pedagogy, Associate Professor
E-mail: genamoryaka@gmail.com
ORCID 0000-0003-2031-152X
Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy” of Kharkiv Regional Council, Ukraine

Інна Табачник

кандидат психологічних наук, доцент
E-mail: itabachnik19@gmail.com
ORCID 0000-0001-7437-6040
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Україна

Inna Tabachnyk

Ph. Din Psychological, Associate Professor
E-mail: itabachnik19@gmail.com
ORCID 0000-0001-7437-6040
Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy” of Kharkiv Regional Council, Ukraine

ABSTRACT

The article discusses contemporary issues in the theory and practice of education, as well as the peculiarities of the approach to educating students as an important social task. The relevance of the study lies in the change of priorities in educational approaches to students, which is due to the state of war in Ukraine and the challenges associated with the period of post-war reconstruction. A number of key contemporary problems are highlighted, including the transformation of value orientations, decreased motivation to study and engage in active pursuits, the influence of digital culture and the media space, the complication of socialization processes among students, as well as issues of civic and national-patriotic education.

Particular emphasis is placed on the formation of patriotic feelings, civic attitudes, and spiritual and moral values, which help to identify students' priorities and internal motivations, respond in a timely manner to changes in their worldview, and adjust the educational process in such a way as to promote the development of a

harmonious, responsible, and spiritually mature personality.

The key problems of modern education theory and the peculiarities of working with students as an important element of social development have been identified. The relevance of the topic is determined by the change in priorities in approaches to the education of students, caused both by the circumstances of martial law in Ukraine and the tasks that arise during the period of post-war reconstruction. In particular, emphasis is placed on such pressing challenges as the transformation of value orientations, declining motivation to study and engage in active pursuits, the influence of digital culture and the media space, the difficulties of student socialization, and the importance of civic and national-patriotic education. Particular attention is paid to the development of national self-awareness among the younger generation, the formation of an active civic position, and the affirmation of democratic values. The concept of education in higher education is implemented through the following key areas: intellectual, moral, aesthetic, labor, economic, physical, environmental, and legal education. Each of these areas is adapted to the specifics of the students' future professional activities, which makes it possible to purposefully form the personal and professional qualities that are critically important for a particular specialty. The importance of forming spiritual and moral values in young students is emphasized separately. This helps to identify their life priorities and internal motivations, allows timely monitoring of changes in their worldview, and shapes the educational process in such a way as to promote the development of a harmonious, responsible, and mature personality with a high spiritual culture.

The concept of “good manners” is defined as a system-forming element in the structure of personal characteristics, which serves as an indicator of the moral development of young people, demonstrating the compliance of an individual's behavior and beliefs with established social norms and value orientations. This is a defining feature of social maturity, manifested in the ability to harmoniously combine the personal and professional qualities of a future specialist with the key requirements and interests of society. It is noted that such disciplines as “Current Problems of Education Theory in Higher Education” and “Innovative Education Technologies” contribute to the implementation of educational tasks through the careful selection of educational material saturated with moral, ethical, patriotic, and professionally significant components. They also provide for the organization of the educational process, taking into account its impact on the development of personal traits, the solution of specific practical problems, and the use of pedagogical situations that require sound and balanced decisions.

Key words: *education, educational process, good manners, current problems of education, spiritual and moral values, national and patriotic education, student of a higher education institution*

Актуальність теми. Сучасна система вищої освіти зосереджена на формуванні професіоналізму майбутніх фахівців, які володіють інноваційним мисленням і орієнтуються на європейські цінності, при цьому дотримуючись національних традицій та культурних особливостей. У цьому контексті освітній процес охоплює компоненти навчання, виховання та розвиток особистості. Зокрема, особливий акцент зроблено на вихованні як невід'ємній складовій освіти. Актуальність даної проблематики визначається зміною пріоритетів у

підходах до виховання студентської молоді, що зумовлена військовими подіями на території України та викликами, які виникають у період повоєнного відновлення. Особливе значення приділяється формуванню національної самосвідомості молоді, утвердженню демократичних цінностей і вихованню активної громадянської позиції, що є фундаментальними елементами розвитку демократичного суспільства. У сучасних умовах глобалізації, стрімкого розвитку інформаційних технологій та значних соціокультурних змін студентська молодь переживає суттєві трансформації, які безпосередньо впливають на процес виховання. Теорія виховання має своєчасно реагувати на ці виклики, розробляючи відповідні науково обґрунтовані підходи для формування ціннісних орієнтацій, мотивації та соціальної відповідальності (Карпенчук, 1997; Сергієнко & Костін, 2010).

Дослідження свідчать, що сучасні студенти нерідко стикаються з дисбалансом між академічними, моральними та соціальними вимогами, що ускладнює реалізацію виховних завдань (Volkova et al., 2024). Сьогодні вища освіта спрямована на підготовку майбутніх фахівців із новаторським мисленням і європейськими цінностями, які будуються на основі національних традицій і культурних особливостей. У цьому контексті процес навчання охоплює не тільки передачу знань, але й виховання та розвиток особистості. Зокрема, акцент робиться на вихованні як важливому складнику освітнього процесу. Особливої актуальності ця тема набуває в умовах зміни пріоритетів у підходах до виховання студентської молоді, що пов'язані з воєнним станом в Україні та викликами періоду повоєнної відбудови. Основна увага спрямована на розвиток національної самосвідомості молодого покоління, формування активної громадянської позиції та утвердження демократичних цінностей суспільства.

Згідно із Законом України (2017), національно-патріотичне виховання є наскрізним процесом, спрямованим на утвердження української національної та громадянської ідентичності. Воно передбачає розвиток оборонної свідомості, ґрунтуючись на суспільно-державних (національних) цінностях України, формування соціальної активності та відповідальності, а також готовність до виконання громадянського і конституційного обов'язку в захисті національних інтересів, державної незалежності та територіальної цілісності країни. Важливими елементами є виховання громадянської позиції, високих моральних орієнтирів, національної самосвідомості та усвідомлення відповідальності за власний професійний і життєвий вибір, що є необхідними складовими підготовки сучасного випускника закладу вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти виховання здобувачів освіти вивчали як зарубіжні так і вітчизняні науковці. Теорія виховання визначає цей важливий феномен як цілеспрямований процес формування особистості у ціннісно-смысловому, мотиваційному та поведінковому аспектах. Важливо враховувати взаємодію морального, громадянського, професійного та культурного компонентів (Липіна, 2018). Сучасні підходи підкреслюють інтеграцію психології, педагогіки та соціології, зокрема концепції соціального виховання (Волкова, 2024; Подольська, 2000).

Концепція виховання у вищій школі реалізується за кількома основними напрямками: інтелектуальне, моральне, естетичне, трудове, економічне, фізичне, екологічне та правове виховання. Особливість кожного з цих напрямів полягає в

урахуванні специфіки майбутньої професійної діяльності, що дозволяє розвивати саме ті особистісні та професійні якості, які є необхідними для обраної спеціальності. З позиції І. Беха особистісний розвиток людини не є природно запрограмованим, оскільки це соціальне явище, яке розгортається у процесі освоєння здобутків людської культури. Зокрема, наголошується на значенні розвиненого мислення як основи свідомості та самосвідомості. Без цих компонентів неможливе глибоке засвоєння будь-яких духовних і моральних цінностей. (Бех, 2019).

Як зазначають Т. Кучай, А. Чичук, О. Біда, сучасному суспільству притаманна людиноцентриська спрямованість, що надає важливого значення людським чеснотам. Саме ці якості є основою для створення умов у підготовці майбутніх фахівців. Серед них особливо виокремлюються патріотизм, людяність, порядність, відповідальність, повага до інших, оптимізм, зацікавленість у житті, доброзичливість та гідність (Кучай & Чичук & Біда 2024). Патріотичному вихованню приділяють особливу увагу Н. Хамська, К. Полянська та Ю. Ковальчук, зазначаючи, зокрема, що під час громадянсько-патріотичного виховання студентів необхідно зосереджувати увагу на необхідності розвитку інформаційної грамотності і критичного мислення в реальному житті та медіапросторі (Хамська & Ковальчук 2023). Ці науковці ставлять важливе завдання формувати у здобувачів вищої освіти навички інформаційної гігієни та вміння протидіяти поширенню неправдивої інформації в умовах інформаційної війни. Духовно-моральний аспект виховання здобувачів вищої освіти є предметом дослідження науковців (Гончарова & Чернікова, 2019). Оскільки основною сферою соціальної активності студентів є навчальний процес, їхнє ставлення до нього, оцінка значення отриманих знань, культура читання спеціалізованої літератури та прагнення до професійного зростання відображають рівень їхнього духовного становлення. Викладач може сприяти досягненню духовних звершень, спираючись на такі принципи: аксіологічний (визнання людини як найвищої цінності), особистісно зорієнтований (урахування закономірностей природного і соціокультурного розвитку особистості) та діяльнісний (задоволення інтересів і потреб студентів у різних видах діяльності). Проте, на нашу думку питання актуальних викликів сьогодення до проблеми виховання сучасної студентської молоді ще потребують більшого глибокого вивчення та розроблення необхідних науково-методичних видань.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Визначити актуальні проблеми виховання сучасної студентської молоді та розкрити особливості реалізації виховної складової освітнього процесу у ЗВО в контексті викладання дисциплін «Актуальні проблеми теорії виховання вищої школи», та «Інноваційні технології виховання» у вищій школі», у контексті їхньої ролі в формуванні цінностей і розвитку особистості студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сучасному етапі розвитку українського суспільства студентська молодь зазнає значних змін у системі ціннісних орієнтацій, що проявляється у зростанні індивідуалістичних, споживацьких та прагматичних настанов. Водночас спостерігається зниження уваги до суспільно важливих і морально-етичних цінностей, на що вказують попередні дослідження (Севастьянова, 2005). Аналіз міжнародного досвіду, наприклад у США та

країнах Європейського Союзу, демонструє, що активне впровадження соціально спрямованих виховних програм і волонтерської діяльності позитивно впливає на рівень громадянської свідомості студентів (Александрова, 2012). Таким чином, нагальною є потреба у розробці комплексного підходу до виховання молоді, який інтегрує академічну освіту із розвитком соціальних компетентностей та громадянської відповідальності. Тому громадянське та національно-патріотичне виховання є сьогодні найважливішими в освітньому процесі, адже рівень громадянської активності серед студентської молоді в Україні залишається недостатньо високим. Сучасні глобальні і соціокультурні виклики, такі як глобалізація, політичні трансформації та поширення дезінформації, потребують формування особистості, здатної критично мислити і брати на себе соціальну відповідальність. З огляду на це доцільно інтегрувати аспекти громадянського виховання у навчальні програми та позанавчальну діяльність. Особливу роль у цьому можуть відігравати волонтерські проекти та інтерактивні заняття з моделювання процесів прийняття рішень.

Дослідження, проведені українськими науковцями (Орел, 2024; Куниця, 2024), свідчать про численні чинники, які негативно впливають на *мотивацію студентів* до навчання. Зокрема, серед зовнішніх факторів виділяють відсутність ефективних стимулів та поширення дистанційного формату навчання, тоді як внутрішні аспекти включають розмитість освітніх цілей і слабе усвідомлення майбутніх перспектив. Водночас аналіз практик зарубіжних країн, таких як США та Німеччина, демонструє ефективність проблемно-орієнтованого та інтерактивного навчання у підвищенні внутрішньої мотивації студентів. У цьому контексті ключовою стає потреба інтеграції в освітній процес активних методик навчання, що включають коучинг, фасилітацію та менторські програми, здатні сприяти розвитку мотивації до навчальної та професійної діяльності.

Наступна нагальна проблема сучасності, яка торкається безпосередньо виховання сучасної студентської молоді – це глобальна цифровізація світового суспільства. Сучасна цифрова культура створює нові форми комунікації, впливаючи на мислення та поведінкові моделі студентів. Часто спостерігається тенденція до поверхневого засвоєння інформації, залежність від соціальних мереж і недостатнє опрацювання навичок критичного мислення. Для розв'язання цих викликів пропонується запровадження практик медіаграмотності, розвитку критичного мислення та цифрової етики в рамках навчальних програм і освітніх заходів.

З питанням цифровізації пов'язана проблема утруднення *соціалізації* студентів. Адже саме соціалізація є важливою частиною підготовки студентів до професійної кар'єри та суспільного життя. У закладах вищої освіти України нерідко виникають труднощі, пов'язані з інтеграцією студентів у колективи як академічного, так і соціального характеру. Досвід інших країн підтверджує, що участь у клубах за інтересами, соціальних ініціативах і міжнародних програмах сприяє розвитку адаптаційних та комунікативних здібностей студентів, допомагаючи легше інтегруватися в суспільство.

Таким чином актуальними проблемами теорії та практики виховання студентів закладів вищої освіти визначаємо такі як от: трансформація ціннісних орієнтацій, зниження мотивації до навчання і активної діяльності, вплив

цифрової культури та медійного простору, ускладнення процесів соціалізації серед студентської молоді, а також першочергові питання громадянського та національно патріотичного виховання.

Дослідження проблеми актуальних питань виховання студентів здійснюється на теоретичному та практичному рівнях, що дозволяє комплексно осмислити процес формування особистості майбутнього фахівця. На теоретичному рівні аналізуються сучасні педагогічні концепції, принципи, закономірності та підходи до виховання студентської молоді, визначається роль вищої освіти у розвитку ціннісних орієнтацій, громадянської позиції, моральних і професійних якостей. Особлива увага приділяється гуманістичному, компетентнісному та особистісно орієнтованому підходам, які розглядають студента як активного суб'єкта освітньо-виховного процесу. Практичний рівень дослідження пов'язаний із безпосередньою організацією виховної роботи в закладі вищої освіти. Залучаючись до різних видів діяльності – навчальної, науково-дослідної, громадської, культурно-масової, волонтерської та спортивної – студент набуває досвіду соціальної взаємодії, відповідальності та самореалізації. У процесі такої діяльності формуються складові професійної компетентності, зокрема комунікативні вміння, здатність працювати в команді, приймати рішення та нести за них відповідальність. Крім того, активна участь у студентському житті сприяє формуванню особистісного ставлення до різних аспектів дійсності, розвитку суспільно значущих рис і якостей особистості, таких як громадянська свідомість, патріотизм, толерантність, ініціативність і соціальна зрілість. Таким чином, виховання у закладі вищої освіти постає як цілісний і безперервний процес, спрямований не лише на підготовку висококваліфікованого фахівця, а й на становлення гармонійно розвиненої, соціально активної особистості (Романюк, 2004).

Поаудиторна виховна діяльність займає важливе місце у системі освіти та виховання студентів. Це ключовий елемент, спрямований на формування патріотизму та громадянської відповідальності через застосування експериментальної моделі, розробленої для цього процесу (Смалько, 2017).

Основні напрямки такого підходу включають:

- створення умов для реалізації потенціалу особистості відповідно до її здібностей, суспільних і особистих уподобань;
- розвиток національної самосвідомості, людської гідності, любові до природи, рідного краю, родини, своєї культури та бажання активно працювати задля благополуччя держави, її захисту;
- формування правової культури, зокрема поваги до Конституції та законів України, державної символіки і дотримання правових норм;
- забезпечення духовного зв'язку між поколіннями, виховання шанобливого ставлення до батьків, старших поколінь, традицій і історії рідного народу;
- розвиток мовної культури та оволодіння українською мовою для її активного використання у повсякденному житті;
- утвердження загальнолюдських моральних принципів, таких як справедливість, доброта, милосердя та патріотизм;
- стимулювання особистої відповідальності й ініціативності, підготовка молоді до життя в умовах сучасної ринкової економіки;

- посилення екологічної свідомості, розвиток гармонійного ставлення до природи;
- формування соціальної активності молоді через залучення студентів до процесу державотворення й оновлення суспільних відносин;
- мотивування майбутніх фахівців до боротьби з аморальністю, беззаконням та антигромадськими проявами. Ці напрямки охоплюють широкий спектр виховної роботи, спрямованої на всебічний розвиток особистості та формування її громадянської позиції і патріотичних почуттів.

Виховний процес у закладах вищої освіти охоплює кілька основних напрямів: моральне та духовне виховання, яке спрямоване на формування гуманістичних цінностей, поваги до інших людей, толерантності та чесності; громадянсько-патріотичне виховання, що передбачає формування національної свідомості, любові до Батьківщини, поваги до законів та традицій держави; професійне виховання, яке полягає у розвитку відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності, дотримання професійної етики; естетичне та культурне виховання, спрямоване на розвиток творчих здібностей, естетичних смаків та загальної культури студентів; фізичне виховання та формування здорового способу життя, що сприяє зміцненню здоров'я та підвищенню працездатності студентів.

Формуванню духовно-моральних цінностей приділяється також велика увага, оскільки це дозволяє розвивати ключові пріоритети та внутрішні мотиви молоді, своєчасно фіксувати зміни у світогляді, а також спрямовувати освітній процес на виховання гармонійної, відповідальної й духовно зрілої особистості. Вихованість є однією з основних психолого-педагогічних ознак здобувача освіти, яка тісно пов'язана з усіма аспектами його розвитку. Це поняття виступає системоутворювальним у структурі особистісних характеристик, демонструючи моральну самосвідомість молоді людини, узгодженість її поведінки та переконань із прийнятими нормами та ціннісними орієнтирами. Вихованість доцільно трактувати як індикатор соціальної зрілості, який проявляється у гармонійному поєднанні особистісних і професійних якостей майбутнього фахівця з вимогами й очікуваннями суспільства. У межах викладання педагогічних дисциплін особливий акцент робиться на формуванні особистості молоді людини як найвищої цінності суспільства (Люріна, 2017).

Виховна робота у вищій школі має здійснюватися через різноманітні форми та методи. До них належать лекції, семінари, виховні години, тренінги, дискусії, студентські конференції, волонтерська діяльність, культурно-масові заходи, робота студентських клубів і гуртків. Важливу роль відіграє студентське самоврядування, яке сприяє розвитку лідерських якостей та відповідальності. Ефективність виховного процесу значною мірою залежить від особистості викладача, його професіоналізму, педагогічної культури та вміння бути прикладом для студентів.

Сучасна вища школа виконує не лише освітню, а й важливу виховну функцію. Підготовка фахівця високого рівня неможлива без формування його як всебічно розвиненої, соціально відповідальної, морально зрілої особистості. Саме тому виховний процес у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітнього середовища та спрямований на розвиток громадянських, моральних, професійних і культурних якостей студентської молоді. Сьогодні освітні

компоненти «Актуальні проблеми теорії виховання вищої школи» та «Інноваційні технології виховання» надають можливість не лише розкрити педагогічні аспекти підготовки майбутніх фахівців із педагогічної освіти, а й сформувати у них сучасне уявлення про культурно-виховне освітнє середовище. Це дає можливість глибше осмислити сучасні теоретичні підходи до виховання студентської молоді, проаналізувати специфіку виховного процесу у закладах вищої освіти та визначити роль інноваційних педагогічних технологій у формуванні особистості майбутнього фахівця. Крім того, звернення до зазначених тем сприяє розвитку науково-педагогічного мислення, формуванню професійної рефлексії та здатності інтегрувати теоретичні положення з практикою виховної роботи у вищій школі. Це дозволяє майбутнім педагогам і науковцям усвідомити актуальні виклики сучасної освіти та шляхи їх ефективного подолання.

Вивчаючи ці дисципліни, здобувачі освіти розуміють, що виховний процес у вищій школі – це цілеспрямована, систематична діяльність педагогів, адміністрації та студентського самоврядування, спрямована на формування особистості студента. Його основною метою є виховання свідомого громадянина, професіонала своєї справи, носія загальнолюдських та національних цінностей. Серед головних завдань виховного процесу можна виділити такі як: формування моральних та етичних норм поведінки; розвиток громадянської позиції та патріотизму; виховання відповідальності, самостійності та ініціативності; сприяння професійному самовизначенню студентів; формування культури міжособистісного спілкування (Освітній процес в умовах війни, 2024). Тож виховний процес у вищій школі сприяє формуванню гармонійної особистості, здатної до саморозвитку та самореалізації. Він допомагає студентам усвідомити власну відповідальність перед суспільством, розвиває критичне мислення, комунікативні навички та готовність до активної життєвої позиції. Завдяки дискусіям, аналізу педагогічних ситуацій, виконанню творчих індивідуальних завдань та залученню до проєктної діяльності створюються сприятливі умови для розвитку критичного мислення, толерантності, вміння вести конструктивний діалог і працювати в команді. Виховна складова дисциплін впроваджується завдяки ретельному добору матеріалів із морально-етичним і професійно важливим змістом, а також через організацію навчального процесу з наголосом на формуванні особистісних якостей студентів. Освітній процес зосереджено на вирішенні практичних завдань та використанні педагогічних ситуацій, які потребують ухвалення виважених рішень. У контексті воєнного стану виховний процес у вищій школі набуває особливого соціального значення. Його ключовою метою є не лише підготовка висококваліфікованих фахівців, але й формування свідомих, стійких і відповідальних громадян, здатних діяти у кризових умовах та долучатися до відбудови країни. Тому коректно сплановані інтерактивні заходи сприяють не лише формуванню позитивного емоційного настрою студентів, але й ефективному досягненню виховних цілей через їхню активну та мотивовану залученість у процес. Варто зазначити, що виховна діяльність у закладах вищої освіти здійснюється не виключно в межах навчального процесу. Важливу роль у професійному становленні особистості відіграє куратор академічної групи, який сприяє адаптації студентів до освітнього середовища університету, залучає їх до

активної участі у громадському житті закладу. Такі форми роботи, як проведення цікавих дискусій, участь студентів у проєктній діяльності, конкурсах, а також організація зустрічей із учасниками та ветеранами війни або видатними діячами культури та мистецтва, стимулюють розвиток активної

В умовах воєнного стану важливими напрямками виховної роботи стають національно-патріотичне виховання, яке формує громадянську свідомість, повагу до держави та її захисників, а також морально-етичне виховання, що сприяє взаємопідтримці, відповідальності й толерантності (Ярошук, Чорна, 2022). Особливої уваги заслуговує психологічна підтримка студентів, спрямована на збереження емоційної стійкості та розвиток навичок саморегуляції. Волонтерська діяльність водночас виступає вагомим формою соціальної активності.

Сучасний етап розвитку теорії виховання вимагає вдосконалення підходів за такими основними напрямками:

- інтеграція ціннісно-сміслового виховання в освітній процес із акцентом на розвиток морально-етичних, професійних і соціальних цінностей;
- створення й використання стратегій, що сприяють формуванню внутрішньої мотивації до навчання та самовдосконалення за допомогою проблемно-орієнтованих і інтерактивних методів;
- освоєння цифрової компетентності та медіаграмотності через впровадження спеціалізованих навичок у навчальні плани, тренінги та виховні заходи;
- залучення студентів до соціальних і громадських ініціатив: волонтерських, культурних і міжнародних проєктів, які сприяють здобуттю практичного досвіду;
- організація програм психологічної підтримки й формування емоційної компетентності через адаптаційні заходи, коучинг і менторство. Ці напрями створюють основу для виховання молодих людей, які здатні адаптуватися в складних умовах сучасного світу і брати активну участь у його розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. *Таким чином* аналіз актуальних проблем виховання сучасних студентів показує необхідність комплексного підходу, що враховує соціокультурні, психологічні та цифрові чинники. Розвиток ціннісних орієнтацій, мотивації, соціальної відповідальності та критичного мислення потребує застосування інтерактивних, проблемно-орієнтованих та цифрово-інтегрованих методів виховання. Виховний процес у вищій школі є важливою складовою підготовки майбутніх фахівців. Його ефективна організація забезпечує не лише високий рівень професійних знань, а й формування морально зрілої, соціально активної особистості. У сучасних умовах саме поєднання навчального та виховного процесів є запорукою успішного розвитку вищої освіти та суспільства в цілому. Воєнний стан суттєво впливає на організацію та зміст виховної роботи у вищій школі. Основними особливостями стало підвищення рівня психологічного навантаження на студентів і викладачів, небезпека для життя та здоров'я учасників освітнього процесу та соціальна нестабільність і вимушені переміщення студентів. Викладач і куратор академічної групи виконують важливу виховну функцію: підтримують студентів морально й психологічно; сприяють формуванню згуртованого студентського колективу виступають прикладом громадянської відповідальності

та професійної етики. *Перспективи подальших розвідок* у напрямку виховання студентів вважаємо такими, що передбачають поглиблене вивчення інноваційних педагогічних підходів, упровадження інтерактивних та цифрових технологій у виховний процес, а також дослідження впливу освітнього середовища на формування ціннісних орієнтацій, громадянської позиції й професійної компетентності майбутніх фахівців.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Александрова, Г. М. (2012). Виховання почуттів честі і гідності студента засобами соціально-психологічного тренінгу. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*, 44(2), 5–11.

Алексєєнко, Т. Ф. (2018). Проблема цінностей в інтерпретації конфлікту поколінь. *Педагогіка і психологія*, 3, 68–77.

Абрамчук, О. В., & Фіцула, М. М. (2008). Патріотичне виховання студентів. *Універсум* URL: https://lib.khmnu.edu.ua/about_library/metodob/Buletен19/buletен19.htm

Андрєєва, М. О. (2018). Соціальна компетентність студентів із особливими потребами. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. URL : https://lib.khmnu.edu.ua/inf_res/bibliogr/hi_sc/2018/vyh_rob.htm (дата звернення 12.11 2025)

Бех І. Д. (2019) Духовне становлення особистості: сучасні виховні реалії. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 23. 2019. URL: <https://zbirnyk.ipv.org.ua/en/archive/product/view/24/447> (дата звернення 11.12.2025)

Виховання цінностей особистості: європейський вектор та національний контекст: кол. моногр. / [Н. Безлюдна, В. Бойченко, О. Бялик [та ін.] ; за ред. О. М. Коберника; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2023. 392 с.

Гончарова О. С., Чернікова І. В. (2019) Духовно-моральне виховання студентської молоді як умова становлення особистості. *Духовність як складова Української державності*: зб. наук. пр. за матер. міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 9–10 квіт. 2019 р. / Харків. нац. ун-т будівництва та архітектури. Харків: ХНУБА, С. 78–80.

Куниця, Т. Ю. (2024). Social expectations of student youth: factors of influence on social and academic activity. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744324/> (дата звернення 10.12 2025)

Кучай Т. П., Чичук А. П., Біда О. А. Патріотичний зміст виховання студентів. *Вісник науки та освіти*. 2 (20), 2024. С. 887–889.

Люріна Т. (2017) Формування духовно-моральних цінностей студентів як соціально-педагогічна проблема. URL : <file:///C:/Users/User/Downloads/689-D0%A2D0%B5D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0D1%82%D1%82%D1%96-3882-1-10-20170510.pdf>

Орел, К. М. (2024). Особливості мотивації до навчання студентів у дистанційному форматі. *Університет імені Альфреда Нобеля*. URL: <https://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/4309>

Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи: Матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення

кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 368 с.

Романюк Л.В. (2004) Ціннісні орієнтації студентів: сутність, структура і психологічні механізми розвитку. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. 188 с.

Смалько О. (2017) Позааудиторна виховна робота як чинник професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6766/1/17.pdf>

Сергієнко, В., & Костін, В. (2010). Проблеми виховання студентської молоді. Вища школа. URL: https://lib.khmnu.edu.ua/about_library/metodob/Bulet19/bulet19.htm

Севастьянова, О. (2005). Виховання студентів як складова соціалізації. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. URL: https://lib.khmnu.edu.ua/about_library/metodob/Bulet19/bulet19.htm

Лизогубова, Е. В. (2004). Система виховання у вищій школі. Науково-практична конференція. <https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna-kolektsiia-periodychnykh-vydan/bibliografichna/problemi-vihovannya-studentskoji-molodi.html>

Концепція національного виховання студентської молоді (2009). Освіта і управління URL: <https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna-kolektsiia-periodychnykh-vydan/bibliografichna/problemi-vihovannya-studentskoji-molodi.html>

Закон України «Про вищу освіту» (нова редакція). Міністерство освіти і науки України. URL: <https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna-kolektsiia-periodychnykh-vydan/bibliografichna/problemi-vihovannya-studentskoji-molodi.html>

Подольська, Є. А. (2000). *Новітні соціальні технології виховної роботи*. Харків: НФАУ. URL: <https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna-kolektsiia-periodychnykh-vydan/bibliografichna/problemi-vihovannya-studentskoji-molodi.html>

Тищук, Є. (2010). Патріотизм як перепустка в майбутнє. *Віче*. URL: https://lib.khmnu.edu.ua/about_library/metodob/Bulet19/bulet19.htm

Хамська Н., Полянська К., Ковальчук Ю.(2023) Патріотичне виховання студентської молоді в умовах воєнного стану. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2023. 75. С. 56–62. URL: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-75-56-6>

Ярошук Л, Чорна Н. (2022) Особливості виховної роботи в умовах воєнного стану URL : <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/50.pdf>

REFERENCES

Aleksandrova, H. M. (2012). Vychovannia pochuttiv chesti i hidnosti studenta zasobamy sotsialno psykholohichnoho treninhu [Cultivating students' sense of honor and dignity through social and psychological training]. *Visnyk KhNPU im. H. S. Skovorody*, 44(2), 5–11 [in Ukrainian].

Aliexsieienko, T. F. (2018). Problema tsinnosti v interpretatsii konfliktu pokolin [The problem of values in interpreting generational conflict]. *Pedahohika i psykholohiia*, 3, 68–77 [in Ukrainian].

Abramchuk, O. V., & Fitsula, M. M. (2008). Patriotychne vykhovannia studentiv [Patriotic education of students.]. *Universum* URL: https://lib.khmnu.edu.ua/about_library/metodob/Bulet19/bulet19.htm [in Ukrainian].

Andrieieva, M. O. (2018). Sotsialna kompetentnist studentiv iz osoblyvymy

potrebamy [Social competence of students with special needs.]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. URL : https://lib.khmnmu.edu.ua/inf_res/bibliogr/hi_sc/2018/vyh_rob.htm (data zvernennia 12.11 2025) [in Ukrainian].

Bekh I. D. (2019) Dukhovne stanovlennia osobystosti: suchasni vykhovni realii [Spiritual development of personality: modern educational realities.]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. 23. 2019. URL: <https://zbirnyk.ipv.org.ua/en/archive/product/view/24/447> (data zvernennia 11.12 2025) [in Ukrainian].

Vykhovannia tsinnosti osobystosti: yevropeyskyi vektor ta natsionalnyi kontekst [Fostering personal values: the European vector and the national context]: kol. monohr. / [N. Bezliudna, V. Boichenko, O. Bialyk [ta in.]; za red. O. M. Kobernyka; MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychyny []]. Uman : Vizavi, 2023. 392 s. [in Ukrainian].

Honcharova O. S., Chernikova I. V. (2019) Dukhovno-moralne vykhovannia studentskoi molodi yak umova stanovlennia osobystosti [Spiritual and moral education of students as a condition for personal development]. *Dukhovnist yak skladova Ukrainskoi derzhavnosti: zb. nauk. pr. za mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf., Kharkiv, 9–10 kvit. 2019 r. / Kharkiv. nats. un-t budivnytstva ta arkhitektury*. Kharkiv: KhNUBA, S. 78–80 [in Ukrainian].

Kunysia, T. Yu. (2024). Social expectations of student youth: factors of influence on social and academic activity [Social expectations of student youth: factors of influence on social and academic activity.]. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744324/> (data zvernennia 10.12 2025) [in Ukrainian].

Kuchai T. P., Chychuk A. P., Bida O. A. Patriotychnyi zmist vykhovannia studentiv [Patriotic content of student education]. *Visnyk nauky ta osvity*. 2 (20), 2024. S. 887–889 [in Ukrainian].

Liurina T. (2017) Formuvannia dukhovno-moralnykh tsinnosti studentiv yak sotsialno-pedahohichna problema [The formation of spiritual and moral values in students as a socio-pedagogical problem]. URL : <file:///C:/Users/User/Downloads/689-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-3882-1-10-20170510.pdf> [in Ukrainian].

Orel, K. M. (2024). Osoblyvosti motyvatsii do navchannia studentiv u dystantsiinomu formati [Features of student motivation in distance learning.]. *Universytet imeni Alfreda Nobelia*. URL: <https://ir.duan.edu.ua/handle/123456789/4309> [in Ukrainian].

Osvitnii protses v umovakh viiny ta u povoiennyi period: vyklyky, pravyla, perspektyvy [The educational process during wartime and in the post-war period: challenges, rules, prospects] : Materialy Vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii, 4 bereznia – 14 kvitnia 2024 roku. Lviv – Torun : Liha-Pres, 2024. 368 s. [in Ukrainian].

Romaniuk L.V. (2004) Tsinnisni oriiantatsii studentiv: sutnist, struktura i psykholohichni mekhanizmy rozvytku [Students' value orientations: essence, structure, and psychological mechanisms of development]. Kamianets-Podilskyi: Abetka-Nova, 2004. 188 s. [in Ukrainian].

Smalko O. (2017) Pozaaudytorna vykhovna robota yak chynnyk profesiino-osobystisnoho stanovlennia maibutnikh fakhivtsiv [Extracurricular educational work

as a factor in the professional and personal development of future specialists]. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6766/1/17.pdf> [in Ukrainian].

Serhiienko, V., & Kostin, V. (2010). Problemy vykhovannia studentskoi molodi [Problems of educating young students.]. *Vyshcha shkola*. URL: https://lib.khmn.edu.ua/about_library/metodob/Buleten19/buleten19.htm [in Ukrainian].

Sievastianova, O. (2005). Vykhovannia studentiv yak skladova sotsializatsii [Educating students as a component of socialization]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*. URL: https://lib.khmn.edu.ua/about_library/metodob/Buleten19/buleten19.htm [in Ukrainian].

Lyzohubova, E. V. (2004). Systema vykhovannia u vyshchii shkoli [The education system in higher education.]. *Naukovo praktychna konferentsiia*. https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronnakolektsiiaperiodychnykhvydan/bibliografichna/problemi_vixovannya_studentskoji_molodi.html [in Ukrainian].

Kontseptsiiia natsionalnoho vykhovannia studentskoi molodi [The concept of national education for students] (2009). *Osvita i upravlinnia* URL: : [https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna kolektsiia periodychnykh vydan/bibliografichna/problemi_vixovannya_studentskoji_molodi.html](https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna_kolektsiia_periodychnykh_vydan/bibliografichna/problemi_vixovannya_studentskoji_molodi.html) [in Ukrainian].

Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [For higher enlightenment] (nova redaktsiia). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. URL: [https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna kolektsiia periodychnykh vydan/bibliografichna/problemi_vixovannya_studentskoji_molodi.html](https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna_kolektsiia_periodychnykh_vydan/bibliografichna/problemi_vixovannya_studentskoji_molodi.html) [in Ukrainian].

Podolska, Ye. A. (2000). Novitni sotsialni tekhnolohii vykhovnoi roboty [The latest social technologies in educational work.]. Kharkiv: NFAU. URL: [https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna kolektsiia periodychnykh vydan/bibliografichna/problemi_vixovannya_studentskoji_molodi.html](https://library.uipa.edu.ua/resources/elektronna_kolektsiia_periodychnykh_vydan/bibliografichna/problemi_vixovannya_studentskoji_molodi.html) [in Ukrainian].

Tyshchuk, Ye. (2010). Patriotyzm yak perepustka v maibutnie [Patriotism as a ticket to the future]. *Viche*. URL: https://lib.khmn.edu.ua/about_library/metodob/Buleten19/buleten19.htm [in Ukrainian].

Khamska N., Polianska K., Kovalchuk Yu.(2023) Patriotychne vykhovannia studentskoi molodi v umovakh voiennoho stanu [Patriotic education of students in conditions of martial law]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Pedahohika i psykholohiia*. 2023. 75. S. 56–62. URL: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-75-56-6> [in Ukrainian].

Yaroshchuk L, Chorna N. (2022) Osoblyvosti vykhovnoi roboty v umovakh voiennoho stanu [Features of educational work in conditions of martial law]. URL : <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/50.pdf> [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сучасні проблеми теорії і практики виховання, а також особливості підходу до виховання студентської молоді як важливого суспільного завдання. Актуальність дослідження полягає у зміні пріоритетів у виховних підходах до здобувачів освіти, що обумовлено воєнним станом в Україні та викликами, пов'язаними з періодом післявоєнної відбудови. Виокремлено низку ключових проблем сьогодення, серед яких трансформація ціннісних орієнтацій, зниження мотивації до навчання і активної діяльності, вплив цифрової культури та медійного простору, ускладнення процесів

соціалізації серед студентської молоді, а також питання громадянського та національно-патріотичного виховання.

Особливий акцент ставиться на формуванні патріотичних почуттів, громадянської позиції та духовно-моральних цінностей, які допомагають визначити пріоритети та внутрішні мотиви студентів, своєчасно реагувати на зміни їхнього світогляду і налаштувати освітній процес таким чином, щоб сприяти розвитку гармонійної, відповідальної та духовно зрілої особистості.

Визначено ключові проблеми сучасної теорії виховання та особливості роботи зі студентською молоддю як важливим елементом суспільного розвитку. Актуальність теми зумовлена зміною пріоритетів у підходах до виховання здобувачів освіти, спричинених як обставинами воєнного стану в Україні, так і завданнями, які постають у період повоєнної відбудови. Зокрема, наголошується на таких актуальних викликах, як трансформація ціннісних орієнтацій, зниження мотивації до навчання й активної діяльності, вплив цифрової культури та медіапростору, труднощі соціалізації студентів, а також важливість громадянського та національно-патріотичного виховання. Особливу увагу приділено розвитку національної самосвідомості молодого покоління, формуванню активної громадянської позиції й утвердженню демократичних цінностей. Концепція виховання у вищій школі реалізується через такі ключові напрями: розумове, моральне, естетичне, трудове, економічне, фізичне, екологічне та правове виховання. Кожен із цих напрямів адаптований до специфіки майбутньої професійної діяльності студентів, що дає змогу цілеспрямовано формувати ті особистісні й професійні якості, які є критично важливими для певної спеціальності. Окремо підкреслюється значення формування духовно-моральних цінностей у студентській молоді. Це сприяє визначенню їхніх життєвих пріоритетів і внутрішніх мотивів, дозволяє своєчасно відстежувати зміни у світогляді та будувати освітній процес таким чином, щоб сприяти розвитку гармонійної, відповідальної й зрілої особистості з високою духовною культурою.

Дано визначення поняття «вихованість», яке розглядається як системоутворювальний елемент у структурі особистісних характеристик, який слугує індикатором морального розвитку молоді, демонструючи відповідність поведінкових проявів та переконань індивіда встановленим соціальним нормам і ціннісним орієнтирам. Це є визначальною ознакою соціальної зрілості, що виявляється у здатності до гармонійного поєднання особистісних і професійних якостей майбутнього фахівця з ключовими вимогами та інтересами суспільства. Зазначається, що такі дисципліни, як «Актуальні проблеми теорії виховання вищої школи», «та «Інноваційні технології виховання», сприяють реалізації виховних завдань через ретельний відбір навчального матеріалу, насиченого морально-етичними, патріотичними й професійно значущими компонентами. Вони також передбачають організацію навчального процесу з урахуванням його впливу на розвиток особистісних рис, вирішення конкретних практичних завдань і використання педагогічних ситуацій, що вимагають прийняття обґрунтованих і виважених рішень.

Ключові слова: виховання, виховний процес, вихованість, актуальні проблеми виховання, духовно-моральні цінності, національно-патріотичне виховання, студент закладу вищої освіти.
